

Marta Piasecka
(Uniwersytet Warszawski,
e-mail: marta.piasecka@uw.edu.pl)
ORCID: 0000-0001-6444-5867

DOI: 10.33896/PorJ.2022.5.7

O JESZCZE I JUŻ W TEKSTACH PODRĘCZNIKÓW DO NAUCZANIA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO NA POZIOMACH A1 I A2

Przedmiotem nauczania leksyki w materiałach do nauczania języka polskiego jako obcego są przede wszystkim czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, przysłówki, liczebniki, zaimki, część spójników. Poświęcone im ćwiczenia wprowadzające leksykę, utrwalające i poszerzające zasób, powiązane są z nauczaniem zagadnień gramatycznych. Wyrazy zaliczane do partykuł i innych wyrazów funkcyjnych są obecne w tekstach podręcznikowych, lecz nie są one przedmiotem ćwiczeń, które uczyłyby ich znaczeń i użyc w wypowiedzeniach. Sprawia to kłopot i uczącym się, którzy napotykają je w podręcznikach, i nauczycielom, którzy nie zawsze potrafią wytłumaczyć ich znaczenie i funkcje w sposób przystępny dla osób z podstawową znajomością polszczyzny.

Celem artykułu jest przedstawienie znaczeń jednostek o postaci *jeszcze* i *już* w wybranych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego na poziomach A1 i A2 oraz porównanie ich ze znaczeniami jednostek słownikowych w *Wielkim słowniku języka polskiego* [WSJP, wsjp.pl]. W pracy tej korzystam również z informacji zawartych w *Słowniku gniazdowym partykuł polskich* [SGPP; Grochowski, Kisiel, Żabowska 2014] i *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* [USJP 2004] oraz przeznaczonym dla uczących się języka polskiego jako obcego na poziomach A1 i A2 *Słowniku minimum języka polskiego* [SMJP; Zgółkowa 2013]. Materiał został wyekscerpowany z podręczników z serii *Hurra!!! Po polsku, Polski jest cool* oraz *Polski krok po kroku*, których dane bibliograficzne znajdują się w spisie literatury.

Nie zajmuję się w tym artykule zagadnieniami terminologicznymi i klasyfikacją przedmiotowych jednostek do klasy partykuł, w poszczególnych opracowaniach leksykograficznych są one różnie klasyfikowane. Interesuje mnie znaczenie omawianych jednostek i ich użycie w wypowiedzeniach w odniesieniu do nauczania leksyki na najniższych poziomach znajomości polszczyzny.

Jednostki *jeszcze* i *już* były przedmiotem opisu w artykułach A. Bańkowskiego: w tekście *Jeszcze i już* [Bańkowski 1971] zaprezentował on

też, że wyrazy te są używane, „gdy przekazujemy informację dotyczącą jakiegoś podległego limitacji kwantum” – rozmiar przestrzenny lub czasowy, wielość, liczbę, natomiast w opracowaniu *Jeszcze przy komparatywach* [Bańkowski 1975] zajął się użyciem tej partykuły przy formach stopnia wyższego przymiotników i przysłówków. Według niego *jeszcze* może mieć dwie funkcje: funkcję wskaźnika kontynuacji i funkcję nadawania komparatywowi waloru pozytywnego. Konstrukcję *jeszcze* z formami komparatywu przymiotników i przysłówków analizował także M. Jurkowski [Jurkowski 1984], który stwierdził, że „konstrukcja z *jeszcze* nawiązuje do kontekstu poprzedzającego, a partykuła *jeszcze* właśnie sygnalizuje istnienie w tym kontekście obiektu lub sytuacji o funkcji *positiwu*”. M. Grochowski w swoim artykule [Grochowski 1986] potwierdził hipotezę o tym, „że wyrażenia reprezentujące relację temporalną mogą być składnikiem eksplikacji semantycznej zdań z partykułą *jeszcze*” i pokazał konteksty, w których nie wprowadza ona następstwa zdarzeń. Partykuły antonimiczne *jeszcze* oraz *już* pojawiły się również u E.V. Padučovej, która omówiła rolę pojęcia *presupozyycji* w opisie partykuł [Padučeva 1992, 98–99].

WSJP notuje trzy operatory metapredykatywne i partykułę o postaci *jeszcze* oraz przysłówki *już* I i *już* II, do którego zaliczają się dwa operatory metapredykatywne, partykuła i modyfikator deklaratywności. W SMJP oraz USJP hasła *jeszcze* i *już* zostały zakwalifikowane do klasy partykuł.

1. W SGPP zanotowana jest partykuła analogii *jeszcze*, o następującej reprezentacji semantycznej:

‘nadawca, wiedząc o T mającym pewne cechy, o których wcześniej była mowa, mówi o T, że prawdziwe jest o nim R’

Może być używana w odniesieniu do nazw przedmiotów i stanów rzeczy oraz zaimków i operatorów kwantyfikacji numerycznej. Użycie tej partykuły ilustrują przykłady:

(...) pokrywka od czajnika spadła jej na podłogę z okropnym hałasem potem upuściła *jeszcze* łyżeczkę i nóż.; Pożegnałem się, tłumacząc, że mam *jeszcze* coś pilnego do zrobienia [SGPP, 220–221].

Także WSJP uwzględnia partykułę analogii *jeszcze* 2., z (quasi-synonimami): *i*, *także*, *też*, o definicji:

‘o tym, o czym mowa, prawdziwe jest to, chociaż można było sądzić, że nic więcej niż to, o czym myśli się wcześniej, nie jest prawdziwe’.

Partykuła *jeszcze* jest najczęściej występującą w tekstach podręcznikowych jednostką o tej postaci. Współwystępuje:

- Z zaimkiem nieokreślonym i pytajnym:

Coś jeszcze?, Jeszcze coś?, Czy coś jeszcze?, Co jeszcze?

Informujesz, ile jeszcze masz do zrobienia i jak zaplanowałaś/zaplanowałeś naukę, żeby zdać wszystko zrobić [HPP2: 40].

- z rzeczownikiem:

Poproszę jeszcze zieloną herbatę [PJC1, 76].

Zobaczmy jeszcze ubrania [PKPK2, 60].

Jeszcze raz dziękujemy za Twoje zaproszenie do Berlina, to były naprawdę cudowne wakacje [HPP2, 122].

Wyjątkowo częste w tej grupie jest właśnie połączenie *jeszcze raz*¹ lub *raz jeszcze*, zarówno w tekstach, jak i w poleceniach do ćwiczeń:

Proszę opisać życie Łucji jeszcze raz używając trybu warunkowego [PKPK2, 131].

Proszę przeczytać wszystkie części wywiadu raz jeszcze i odpowiadając na pytania napisać krótkie streszczenie tekstu [PKPK2, 151].

- z przymiotnikiem, który zastępuje frazę rzeczownikową, będącą nazwą przedmiotu:

Uwielbiam kawę, więc po kolacji też piję jeszcze jedną [PJC2, 91].

– No, jest jeszcze jedno niezłe [liceum – M.P.], ale tam chodzą same kujony, wiesz tacy, co tylko się uczą i uczą i świata poza nauką nie widzą [PKPK2, 43].

- z liczebnikiem lub zaimkiem liczebnikowym z rzeczownikiem:

[W porządku. Coś jeszcze?] – Chyba jeszcze kilka kartonów soku i wodę mineralną [PKPK1, 101].

Ale do wiosny niedaleko! Jeszcze dwa miesiące i będzie zielono! [PKPK1, 106].

To poproszę jeszcze pół kilograma tych czereśni [PJC2, 129].

– Ewa jest na stadionie? Nigdy nie powiedziałbym, że interesuje się piłką nożną. – Oj stary, jeszcze dużo rzeczy o niej nie wiesz [HPP2, 118].

- z wyrażeniem przyimkowym, odnoszącym się do nazwy miejsca:

Pojedziemy najpierw na Cmentarz Rakowicki, a potem jeszcze na Salwator [PKPK2, 93].

- ze zdaniem, które informuje o tym, że oprócz tego, o czym była mowa wcześniej, ktoś musi wykonać, wykonuje lub wykonał potem inne czynności:

Musimy jeszcze kupić buty i dodatki! (...) – A możesz wcześniej jeszcze nam doradzić? [PKPK1, 154].

¹ M. Grochowski uznał ciąg *jeszcze raz* za osobną jednostkę, wyrażenie idiomatyczne [Grochowski 1986, 106].

Przed południem uczy się polskiego, a potem w południe je obiad. Po południu jeszcze uczy się polskiego [PJC1, 132].

W przyszłym roku będę już magistrem, ale chcę znaleźć dobrą pracę, więc zapiszę się jeszcze na kurs niemieckiego i pojadę na staż do Niemiec [HPP2, 37].

A, i jeszcze mają psa! [PKPK2, 71].

O 20:00 zjadłam kolację pizzę, zadzwoniłam jeszcze do mamy i obejrzałam film [PJC2, 145].

Drugą, powtarzającą się jednostką o postaci *jeszcze* jest operator metapredykatywny będący wykładnikiem temporalnym, który w WSJP otrzymał definicję:

'o tym, o czym mowa, można było to orzec prawdziwie wcześniej i można teraz': *On jeszcze śpi*

i przypisano mu (quasi-antonim) *już II (funkcyjne)*:

Angela proponuje kino. Nie wie jeszcze, na co mogą pójść, ale sprawdza program w Internecie i wybiera film, który ma dobre recenzje [PKPK2, 20].

Jeszcze jem [PJC2, 97].

Choć w sezonie wydaje się, że co drugi Polak spędza tu wakacje, żeglując na czym się da, są tu jeszcze dzikie miejsca! [HPP1, 151].

Twoja lodówka jest jeszcze na gwarancji, ale nie chodzi. Dzwonisz do serwisu z prośbą o pomoc [HPP2, 89].

Poza tym w schronisku powiedzieli, że jest jeszcze wcześniej i że zdążymy zejść do najbliższej wsi [PKPK2, 74].

Jeszcze jest studentem, ale teraz pracuje w Polsce jako wolontariusz [PJC2, 26].

Dzień dobry. Czy są już świeże drożdżówki? – Jeszcze nie. Będą o 14:00 [PJC2, 131].

Współwystępuje on z orzeczeniem czasownikowym lub imiennym, choć w ostatnim przykładzie czasownik został pominięty (może zostać uzupełniony: *Jeszcze nie ma*). Wydaje się, że w SGPP odpowiada mu przysłówek, który określa czasowniki zawierające komponent kontynuacji trwania lub frazy dewerbalne o znaczeniu temporalnym, np. *Syn jest w pełni samodzielny, a córka jeszcze studiuje* [SGPP, 220–221].

Systematycznie występuje w podręcznikach w zdaniach ilustrujących różnicę między czasownikami niedokonanymi i dokonanymi:

Czytałam, ale jeszcze nie przeczytałam... [PJC1, 248].

Przez ostatnie pół godziny pisałam raport, ale jeszcze nie napisałam [PJC1, 248].

Sprzątałam je [biurko] wczoraj od 15:00 do 18:00, ale jeszcze nie posprzątałam [PJC1, 248].

Pisałam raport dwie godziny, ale jeszcze nie napisałam... [PJC1, 250].

Przez cały dzień sprzątałście / posprzątałście pokój. Jeszcze nie sprzątałście / posprzątałście pokoju? [ćwiczenie wyboru formy; PJC1, 250].

Bardzo rzadko autorki używały operatorów metapredykatywnych – limitatywnego i gradacyjnego. Przykładami kilku wystąpień tego pierwszego (WSJP: *jeszcze* 3. o znaczeniu 'to nie jest teraz prawdziwe o tym,

o czym mowa, choć było prawdziwe w momencie, o jakim mowa, a który nie był dawno) są następujące wypowiedzenia:

Jeszcze niedawno jedliśmy 7 kg rocznie, a teraz już 5 [informacja o spożyciu ziemniaków w Polsce; PJC1, 196].

Jutro rano wyjeżdżamy na Wszystkich Świętych do rodziny, więc musimy zrobić zakupy jeszcze dzisiaj [HPP2, 148].

Teraz ponad 20. Ale jeszcze 30 lat temu w Polsce było 35–40 tysięcy barów mlecznych [PJC2, 85].

Drugi, którego definicja w WSJP brzmi: ‘tę cechę można orzec o tym, o czym mowa z większą pewnością niż wcześniej lub niż o innym obiekcie’ (*jeszcze* 4.), jest poświadczony tylko dwukrotnie w dwóch podręcznikach dla poziomu A2:

Ostatnio jest jeszcze gorzej, zupełnie nie wiem co robić [PKPK2, 85].

Od szesnastego czerwca miałem letnią sesję egzaminacyjną, była jeszcze trudniejsza niż zimowa [PCJ2, 140].

Właśnie na poziomie A2 programy nauczania języka polskiego jako obcego zalecają wprowadzenie stopniowania przymiotnika i przysłówka, dlatego możliwe było użycie tej jednostki. Podręczniki skupiają się jednak na porównywaniu za pomocą fraz typu: *jest większe niż / od, jest największe, robi lepiej niż, robi najlepiej*.

Ten operator metapredykatywny, który otwiera miejsce dla przymiotnika lub przysłówka w stopniu wyższym, został także odnotowany przez SGPP jako jednostka homonimiczna partykuły *jeszcze*.

W wymienionych wyżej znaczeniach nie mieszczą się następujące użycia:

Zobaczysz, że ci nowi jeszcze będą zadowoleni i jeszcze będziecie się dobrze bawić [PKPK2, 35].

[– W sumie, jak już podeszliśmy z ciężkimi plecakami pod tę stromą górę, doszliśmy na miejsce, to mogliśmy tam zostać i spać w tej ogólnej sali] – Spać w takim tłoku, może jeszcze pod stołem, za taką kasę?! [PKPK2, 74].

Notuje je *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Dla jednostki *jeszcze* z pierwszego zadania jest to znaczenie numer 6b) partykuły *jeszcze* z kwalifikatorem *potoczny*:

«użyta w odniesieniu do czasu przyszłego czasownika ma na celu zapewnienie adresata, który wątpi w urzeczywistnienie się faktu, o którym jest mowa, że będzie on miał miejsce w przyszłości»: *Jeszcze się o tym przekonasz. Jeszcze będziesz z niej dumny*.

Natomiast połączenie *może jeszcze pod stołem* z drugiego zdania podobne jest do frazeologizmu *Jeszcze czego!*, zdefiniowanego jako: «wyrażenie oznaczające ostrą odmowę, oburzenie lub protest» [USJP].

Komunikuje oburzenie i niezgodę na to, o czym była mowa wcześniej, w poprzednim zdaniu.

2. W WSJP zanotowano dwa hasła o postaci *już*: *już* I – przysłówek ('mało brakowało, by stało się to, o czym mowa': *już wychodził, ale nagle...*), którego nie znajdziemy w podręcznikach, oraz *już* II – wyraz funkcyjny o czterech znaczeniach, z których trzy są reprezentowane w podręcznikach.

Jeśli chodzi o *już*, to częściej w podręcznikach występuje operator metapredykatywny o znaczeniu wykładnika temporalnego (inaczej niż w wypadku *jeszcze*), który jest definiowany w WSJP jako:

'o tym, o czym mowa, można to orzec prawdziwie teraz, chociaż nadawca sądził, że będzie to możliwe później'.

Przykłady, w których współwystępuje z orzeczeniem czasownikowym i imiennym:

Szkoda, że złota polska jesień już się skończyła [PKPK1, 106].
Te banany wczoraj były zielone, a dzisiaj już są żółte! [PKPK1, 85].

Jednak dla większości użyć element znaczenia 'choć nadawca sądził, że będzie to możliwe później' wydaje się zbyt mocny. W poniższych przykładach mówiący nie spodziewają się, że zdarzenie zakończy się lub wydarzy się wcześniej, lecz chcą się dowiedzieć albo poinformować o stanie faktycznym, ponieważ obie sytuacje były możliwe. Mami mogła spać lub nie spać w chwili pytania:

[– Mami! Dzień dobry! Czy ty jeszcze śpisz?] – Nie, już nie śpię [PKPK1, 54].

Nadawca ma w momencie mówienia zablokowane karty kredytowe, ale mógł tego nie zrobić do tej chwili:

Karty kredytowe już zablokowałem, ale przyszedłem zgłosić kradzież, bo kamera zarejestrowała mężczyznę, który ukrał portfel [PKP1, 177].

W trzecim przykładzie nadawca referuje sytuację wynikającą z kalendarza uniwersyteckiego, nie można się więc spodziewać czegoś innego. Wystąpienie *już* (ale także *jeszcze*) odnosi się do punktu w czasie wyznaczającego koniec zajęć i początek sesji egzaminacyjnej: *już* jest użyte w odniesieniu do sytuacji po tym punkcie (a *jeszcze* – przed nim):

W pierwszym tygodniu czerwca chodziłam jeszcze na uniwersytet, ale od siódmego czerwca nie mieliśmy już zajęć i uczyłam się w domu do egzaminów [PJC2, 144].

W czwartym przykładzie nadawca znajduje się w takim momencie życia, że jest skłonny odnieść do siebie określenia *stary* i *zmęczony*:

– Przyjacielu, powiedział, jestem już stary, niedługo umrę. Chciałbym żyć jeszcze długo i patrzeć na świat, ale nie wiem, czy warto, bo jestem już zmęczony [HPP2, 156].

Wydaje się, że dla powyższych zdań można zaproponować definicję *już* analogiczną do definicji *jeszcze* 1.: ‘o tym, o czym mowa, można to orzec prawdziwie teraz, a nie można było wcześniej’.

Partykuła analogii *już* ma w WSJP następującą definicję:

‘o tym, o czym mowa to jest prawdziwe, chociaż nadawca sądził, że prawdziwe będzie coś, o czym myśli się później’.

W podręcznikach ilustrują ją użycia na przykład w zdaniach, w których współwystępują z określeniami czasu i ilości:

Przygotowujemy się do nich [święta Bożego Narodzenia – M.P.] już od początku grudnia. Już cztery tygodnie przed Bożym Narodzeniem musimy upiec świąteczne ciastka – pierniczki [PJC1, 303].

Możesz przyjechać do nas – już po jednym weekendzie poczujesz się jak nowo narodzona! [HPP1, 138].

Odwiędziło nas już 15 tysięcy klientów! [HPP1, 138].

Trzeba jeszcze dodać, że organizowane od tamtej pory Zaduszki Jazzowe wyszły poza Kraków, teraz już prawie każde miasto w Polsce ma swoje muzyczne Zaduszki [PKPK2, 94].

Czy to jeszcze dieta, czy już styl życia, a może nawet filozofia? [PJC2, 121].

W jednym z podręczników znalazło się również jedno użycie *już* jako modyfikatora deklaratywności (wykładnika ponaglenia):

Rozmiar XL jest nie dla ciebie! Będziesz wyglądała jak worek. No już, leć po mniejszą! [PKPK1, 154].

Zgodnie z definicją w WSJP wyraża on to, że ‘nadawca uważa, że będzie dobrze, jeśli ten, do kogo mówi, zrobi teraz tak, jak nadawca wskazuje’, a współwystępuje – tak jak w przykładzie – z czasownikiem w trybie rozkazującym (lub przysłówkiem).

3. W ostatniej części artykułu chciałabym zająć się kilkoma zdaniemiami z *już* i *jeszcze* z ćwiczenia w podręczniku *Polski jest cool. A1* [PJC1, 267]. Zostało ono zamieszczone w lekcji, w której uczący się poznają dopełniacz nazw miast i krajów i uczą się odpowiadać na pytania: *Dokąd jedziesz (idziesz, lecisz)?* oraz *Skąd wracasz (jedziesz, idziesz, lecisz)?* oraz rozumieć w języku polskim podstawowe informacje na lotniskach na tablicach informacyjnych. W ćwiczeniu przedstawiono tablicę przylotów i odlotów z kierunkami lotów, godzinami rozkładowymi i rzeczywistymi przylotów i odlotów oraz statusem lotów (wylądował, wystartował, oczekiwany, odwołany). Zadaniem uczących się jest odczytać te informacje i odpowiedzieć na poniższe pytania podane wraz z najprostszymi odpowiedziami:

1. Czy samolot z Amsterdamu przyleciał już do Warszawy? (– Tak, (już) przyleciał).²
2. Czy samolot z Frankfurtu przyleciał już do Warszawy? (– Nie, (jeszcze) nie przyleciał).
5. Czy samolot do Rygi jest jeszcze w Warszawie? (– Nie, nie ma go (już). / (już) wystartował).
6. Czy samolot do Paryża jest jeszcze w Warszawie? (– Tak, jest (jeszcze) w Warszawie).

Występujące w pytaniach wyrazy *jeszcze* i *już* zaliczają się do operatorów metapredykatywnych – wykładników temporalnych. WSJP – przypomnę – podaje ich następujące definicje: *jeszcze* ‘o tym, o czym mowa, można było to orzec prawdziwie wcześniej i można teraz’ (*On jeszcze śpi*), *już* ‘o tym, o czym mowa, można to orzec prawdziwie teraz, chociaż nadawca sądził, że będzie to możliwe później’ (*Marek już śpi*).

Osoba zadająca pierwsze dwa pytania nie zna sytuacji faktycznej, nie wie, czy samoloty przyleciały, czy nie mają opóźnień. Pytanie *Czy samolot z Amsterdamu przyleciał już do Warszawy?* zawiera więc dodatkową informację w porównaniu z pytaniem *Czy samolot z Amsterdamu przyleciał do Warszawy?* Samolot powinien wylądować zgodnie z rozkładem, nadawca może się jednak spodziewać opóźnienia i chce się dowiedzieć, czy tak się stało. W innej sytuacji znajduje się osoba, która odpowiada na te pytania, ona zna informacje z tablicy przylotów, wie, że samolot z Amsterdamu wylądował. Osoba ta nie sądzi więc, że „będzie to możliwe później”. Może zatem użyć *już* (– *Tak, już przyleciał*) w nawiązaniu do takiego samego wyrażenia w pytaniu, w nawiązaniu do sądu nadawcy pytania. Jeśli chodzi o pytanie nr 2, samolot z Frankfurtu jest oczekiwany zgodnie z rozkładem, właśnie w tym momencie powinien lądować, na tablicy widnieje informacja „Oczekiwany”. Osoba odpowiadająca na pytanie *Czy samolot z Frankfurtu przyleciał już do Warszawy?* może sądzić, że samolot powinien wylądować o wyznaczonej godzinie, nie ma informacji o opóźnieniu, możliwe, że wylądował, ale nie zmieniła się wciąż informacja. Może zatem opowiedzieć: *Nie, jeszcze nie przyleciał*.

Nienaturalne wydają się pytania nr 5 i 6: *Czy samolot do Rygi (Paryża) jest jeszcze w Warszawie?* (zapytalibyśmy raczej: *Czy samolot do Rygi (Paryża) już odleciał?*). Według informacji na tablicy odlotów samolot do Rygi wystartował, można więc odpowiedzieć: *Nie, już go nie ma (w Warszawie)* lub *Nie, już wystartował*. Użycie *już* przez odpowiadającego odbija tu użycie *jeszcze* przez pytającego, ponieważ znowu nie ma mowy o sądzie przeciwnym, ma on informacje o sytuacji rzeczywistej. Natomiast samolot do Paryża ma status „Opóźniony”, najprostszą odpowiedź na pytanie o niego może mieć postać: *Tak, jest jeszcze w Warszawie*, można się było bowiem spodziewać czegoś przeciwnego. Podobnie jak pytania taka odpowiedź raczej nie należy do naturalnej konwersacji.

² W nawiasach podałam możliwe odpowiedzi.

Ćwiczenie to zostało skonstruowane po to, żeby nauczyć rozumienia wyrażen używanych na lotniskach, np. *rozkład, przyleciał, wystartował, wylądował, oczekiwany, opóźniony, odwołany*. Uczący się widzi tablice, analizuje informacje i następnie odpowiada na pytania, nie znajduje się w sytuacji braku informacji, w której mógłby sądzić, że zdarzenia nastąpią wcześniej lub później niż się spodziewa. Pytania o postaci: *Czy samolot z Frankfurtu przyleciał do Warszawy?, Czy samolot do Rygi jest w Warszawie?* oraz odpowiedzi o postaci: *Nie, nie przyleciał, Nie, nie ma go* byłyby w pełni adekwatne zarówno do sytuacji odpowiadającego na nie, jak i celu ćwiczenia. Użycie jednostek *jeszcze* i *już* wydaje się nieuzasadnione, ponieważ w obrębie tego ćwiczenia informacja przez nie wnoszona jest zbędna, a sprawiają kłopot uczącym się o mniejszych kompetencjach, którzy z wykładnikiem temporalnym *jeszcze* spotkali się w tym podręczniku tylko raz przy okazji wprowadzania różnicy znaczeń między czasownikami niedokonanymi a dokonanymi (*Czytałam, ale jeszcze nie przeczytałam.*), a z wykładnikiem temporalnym *już* w ogóle nie mieli okazji zapoznać się w systematyczny sposób.

Analiza materiału językowego zamieszczonego w sześciu podręcznikach dostosowanych do nauczania na poziomach A1 i A2 ujawniła, że występuje w nim pięć jednostek o postaci *jeszcze* oraz trzy jednostki o postaci *już*. Przegląd definicji zamieszczonych w hasłach *jeszcze* i *już* w *Słowniku minimum języka polskiego*, przeznaczonym dla uczących się polszczyzny na tych poziomach, prowadzi do wniosku, że nie oddają one znaczeń wyróżnionych przez mnie jednostek. Lepiej zostały one zdefiniowane w *Słowniku gniazdowym partykuł polskich*, *Wielkim słowniku języka polskiego* i *Uniwersalnym słowniku języka polskiego*, jednak niektóre sformułowania tam zawarte są zbyt trudne do zrozumienia dla uczących się na początkowych etapach znajomości polszczyzny. Dlatego warto posłużyć się przy tworzeniu definicji *Listami wyrazowymi skompilowanymi na potrzeby badań kompetencji leksykalnej uczących się języka polskiego jako obcego* [Seretny 2011]. Listy te zawierają słownictwo zakwalifikowane do poziomów zaawansowania od A1 do B2 na podstawie kryterium frekwencyjnego i użyteczności oraz z uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z systemowego nauczania gramatyki.

Wstępne propozycje definicji omawianych jednostek przedstawiają się następująco:

Jeszcze (w kolejności od najliczniejszych do najmniej licznych):

- 1) partykuła analogii, która informuje o włączeniu do zbioru, o którym mówiło się wcześniej, kolejnych elementów (przedmiotów, obiektów, działań);
- 2) wykładnik temporalny, który informuje o tym, że stan, o którym się mówi, trwał wcześniej i trwa teraz; niektóre konteksty niosą także informację o tym, że mówiący sądzi, że stan ten powinien skończyć się wcześniej;

- 3) operator limitatywny, który informuje o tym, że stan, o którym się mówi, zachodził niedawno, ale teraz nie zachodzi (rzadki);
- 4) operator gradacyjny (konstrukcja *jeszcze* z formami stopnia wyższego przymiotników i przysłówków), który informuje o tym, że cechę, o której się mówi, można orzec w większym stopniu niż wcześniej lub niż o innym obiekcie (wyjątkowy);
- 5) partykuła (za USJP), która informuje o tym, że to, o czym się mówi, znajdzie w przyszłości, chociaż adresat myśli, że tak się nie stanie (wyjątkowy).

Już:

- 1) wykładnik temporalny, który informuje o tym, że stan, o którym się mówi, nie zachodzi teraz, ale zachodził wcześniej; niektóre konteksty niosą ponadto informację o tym, że mówiący sądzi, że stan ten powinien skończyć się później;
- 2) partykuła analogii, która informuje, że to, o czym się mówi, jest prawdziwe, chociaż nadawca sądził, że będzie to prawdziwe później;
- 3) wykładnik ponaglenia, który informuje, że nadawca uważa, że będzie dobrze, jeśli adresat zrobi teraz to, co nadawca mówi (wyjątkowo).

Bibliografia

- A. Bańkowski, 1971, *Jeszcze i już*, „Język Polski” t. LI, z. 1, s. 21–30.
- A. Bańkowski, 1975, *Jeszcze przy komparatywach*, „Poradnik Językowy” z. 1, s. 148–150.
- A. Dixon, A. Jasińska, 2020, *Hurra!!! Po polsku 2. Podręcznik studenta. Nowa edycja*, wyd. I, Kraków [HPP2].
- S. Dubisz (red. nauk.), 2004, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa (wersja 1.0) [USJP].
- M. Grochowski, A. Kisiel, M. Żabowska, 2014, *Słownik gniazdowy partykuł polskich*, Kraków [SGPP].
- M. Grochowski, 1986, *Znaczenie partykuł a relacja następstwa (na przykładzie analizy leksemu jeszcze)* [w:] R. Laskowski (red.), *Czas i przestrzeń w języku*, Katowice, s. 105–116.
- M. Jurkowski, 1984, *Funkcja partykuły jeszcze w wyrażeniach gradacyjnych* [w:] H. Orzechowska (red.), *Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*, t. IV, Warszawa, s. 7–16.
- M. Małolepsza, A. Szymkiewicz, 2006, *Hurra!!! Po polsku 1. Podręcznik studenta*, wyd. II, Kraków [HPP1].
- E.V. Padučeva, 1992, *Wypowiedź i jej odniesienie do rzeczywistości (Referencyjne aspekty znaczenia zaimków)*, Warszawa.
- E. Piotrowska-Rola, M. Porębska, 2013, *Polski jest cool. Seria do nauki języka polskiego jako obcego na poziomie A1. Książka studenta*, Lublin [PJC1].
- E. Piotrowska-Rola, M. Porębska, 2019, *Polski jest cool. Seria do nauki języka polskiego jako obcego na poziomie A1. Książka studenta i ćwiczenia. Poziom A2, część I*, Lublin [PJC2].

- A. Seretny, 2011, *Listy wyrazowe skompilowane na potrzeby badań kompetencji leksykalnej uczących się języka polskiego jako obcego. Aneks nr 2 [w:] Kompetencja leksykalna uczących się języka polskiego jako obcego w świetle badań ilościowych*, Kraków.
- I. Stemppek i in., 2010, *Polski krok po kroku. Seria podręczników do nauki języka polskiego dla obcokrajowców. Poziom A1*, Kraków [PKPK1].
- I. Stemppek, A. Stelmach, 2020, *Polski krok po kroku. Seria podręczników do nauki języka polskiego dla obcokrajowców. Poziom 2*, Kraków [PKPK2].
- H. Zgólkowa (red. nauk.), 2013, *Słownik minimum języka polskiego*, Kraków [SMJP].
- P. Żmigrodzki (red. nauk.), 2007–2022, *Wielki słownik języka polskiego*, wsjp.pl [WSJP].

On *jeszcze* (yet, still) and *już* (already, yet) in textbooks for teaching Polish as a foreign language at levels A1 and A2

Summary

This paper presents an analysis of sentences with language units *jeszcze* (*yet, still*) and *już* (*already, yet*), contained in textbooks for teaching Polish as a foreign language at levels A1 and A2. The aim of the analysis was to distinguish the meanings of these units. At the lowest levels of command of Polish, analogy particles *jeszcze* and *już* and temporal exponents *jeszcze* and *już* are the most common units. This paper also proposes preliminary forms of definitions adapted to the pre-intermediate level of command of Polish.

Keywords: Polish as a foreign language – textbooks for teaching Polish as a foreign language – defining – particles – function words – *jeszcze, już*

Trans. Monika Czarnecka